

РИНОК ЦІННИХ ПАПЕРІВ ЯК СКЛADOVA ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ

О.В. Баула

Луцький національний технічний університет, l.b.31.10@rambler.ru

Світовий досвід свідчить, що економічному зростанню більшості сучасних високорозвинутих країн передують налагодження ефективного функціонування фінансової системи, зокрема, ринку цінних паперів, що є передумовою стимулювання приватних заощаджень, формування національного капіталу і капіталізації економіки загалом. Фінансові системи виконують важливі для сучасної економіки функції, а саме: мобілізація та акумуляція тимчасово вільних коштів фізичних осіб і фірм та передача до рук осіб, які можуть їх продуктивно використати.

Ринок цінних паперів є багатоаспектною соціально – економічною системою, що є невід’ємною складовою забезпечення стабільно–ефективного функціонування ринкової економіки. Він сприяє акумулюванню капіталу для інвестицій у виробничу і соціальну сфери, структурній перебудові економіки, підвищенню достатку кожної людини шляхом володіння та вільного розпорядження цінними паперами.

У країнах з розвинутою ринковою економікою ринки цінних паперів належать до найбільш динамічно зростаючих елементів фінансової сфери. Обороти на фондових ринках зростають набагато швидше, ніж обсяги операцій на товарних чи традиційних ринках комерційного та банківського кредиту. З ускладненням господарського механізму функції фондових ринків стають дедалі більш різноманітними, а їх система створює важливий компонент сучасного механізму економічного регулювання. Так, у більшості високорозвинутих країн рух капіталів, перерозподіл трудових і матеріальних ресурсів між різними сферами виробництва найчастіше опосередковується ринками цінних паперів. В умовах, коли значні обсяги капіталу виявляються зв’язаними на тривалий період у тій чи іншій продуктивній формі, саме фондові ринки надають економіці певної гнучкості і мобільності, яка забезпечує можливість швидкого переливу ресурсів з одних галузей в інші та здійснення структурної перебудови виробництва. Тому взаємовплив стану макроекономічного середовища країни та його фінансової системи загалом і ринку цінних паперів зокрема є очевидним фактом.

Після проголошення незалежності України окреслився новий цикл розвитку економічної системи. Його особливість полягає в якісному зростанні ролі інститутів (формальних і неформальних) та підвищенні їхньої відповідальності перед суспільством. Така ситуація стала можливою завдяки масштабним суспільно-політичним перетворенням під час яких в Україні закладено фундамент сучасного державного устрою на принципах розподілу влади. Нині у макроекономічному середовищі України постає принципово нове завдання – досягнення широкого суспільного консенсусу навколо проблеми вдосконалення та підвищення дієздатності економічної системи, зміцнення інституційних основ демократії та громадянського суспільства, підвищення конкурентоспроможності економіки.

Чинники, що впливають на здатність країни підтримувати стабільне економічне зростання вивчаються з 1979 року Всесвітнім економічним форумом (ВЕФ). У звітах ВЕФ досліджується конкурентоспроможність країн на основі Глобального індексу конкурентоспроможності (ГІК), що складається з 12 субіндексів: інституції; інфраструктура; макроекономічне середовище; охорона здоров'я та початкова освіта; вища та професійна освіта; ефективність товарних ринків; ефективність ринку праці; рівень розвитку фінансового ринку; технологічна готовність; ємність ринку; конкурентоспроможність бізнесу; інновації.

За даними звіту ВЕФ про глобальну конкурентоспроможність у 2012–2013 рр. Україна серед 144 країн посіла 73-є місце, 82-ге у 2011–2012 рр., 89-те з 139 країн світу у 2010–2011 рр. Україна залишається позаду таких країн, як: Естонія, Чехія, Польща, Литва, Азербайджан, Словачка Республіка, Російська Федерація та Казахстан, демонструючи значне відставання від середньосвітового індексу (4,18). Ще більшим є відставання України від інноваційних економік [2].

Погіршення макроекономічної ситуації стало одним із чинників, що катастрофічно погіршив позицію України у рейтингу 2010–2011 рр. За чинником «Макроекономічне середовище (стабільність)» Україна посіла 132 позицію (106 місце – у 2009 р.), що є другим найгіршим її результатом серед 12 складових ГІК. При цьому значний негативний внесок спричинило погіршення ситуації у сфері державних фінансів (дефіцит бюджету – 134 місце, або погіршення на 66 позицій та державний борг – 52 місце, або погіршення на 25 позицій) та рівень національних заощаджень (96 місце, або погіршення на 24 позиції). Не оцінюється обнадійливо ситуація і на фінансових ринках України (119 місце, 106 – у 2009 р.). Результати за складовими групи «Розвиненість фінансового ринку» є низькими: надійність банківської системи (138 місце – найнижчий показник серед країн у рейтингу), легкість отримання кредиту (130 місце), регулювання фондового ринку (127 місце), обмеження на рух капіталу (125 місце), доступність (за ціною) фінансових послуг (122 місце) тощо. Проте Україні вдалося зберегти такі конкурентні переваги, як високоосвічене населення, гнучкий та ефективний ринок праці, перспективний за обсягами внутрішній ринок [2].

За підсумками роботи Всесвітнього економічного форуму у 2011 році були зроблені висновки, що загальне макроекономічне середовище України потребує поліпшення для забезпечення умов, що сприяють діловій активності та економічному зростанню. Причини такого посереднього результату – наявність окремих елементів, які послаблюють макроекономічну стабільність країни. Наприклад, в Україні зберігаються темпи інфляції, хоча й не дуже високі за її власними історичними традиціями, проте відносно високі за міжнародними стандартами; бізнес в Україні зіштовхується з дуже високими відсотковими ставками, що поєднуються з незначними обсягами кредитів на розвиток приватного сектора та дефіцитом довіри до банківського сегменту і т.п.

Незважаючи на усі негативні моменти в макроекономічному середовищі України слід відзначити якісні позитивні зрушення в цьому напрямі починаючи з 2010 року. Зокрема, у 2010 році реальне зростання ВВП України склало 4,1 % і удвічі перевищило зростання країн ЄС–27 (2,0 %), а у 2011 році зростання прискорилося до 5,2 %, що вже у 3,5 рази було більше за європейські країни (1,5 %) [1; 3; 4]. Економічне зростання у 2011 р. Забезпечене передусім галузями реального сектору економіки. Позитивна макроекономічна динаміка переважно обумовлена вищими темпами зростання виробництва у промисловості, яке зросло на 7,6 % порівняно з попереднім роком, і сільському господарстві – на 17,5 %. [3].

В умовах коли відбувається синхронізація темпів економічного зростання в базових галузях економіки, зміцнення міжгалузевих зв'язків, збільшення питомої ваги видів діяльності, пов'язаних із задоволенням потреб внутрішнього ринку, активізація та вдосконалення інвестиційних процесів простежується тенденція збільшення обсягів торгів на ринку цінних паперів. Так, у 2011 році обсяг торгів на вітчизняному ринку цінних паперів перевищив майже у 1,5 рази показник 2010 року і становив 2 171,10 млрд грн, перевищивши таким чином обсяг ВВП країни на 854,50 млрд грн. Це

свідчить про розвиток економіки держави в цілому та розвиток фондового ринку зокрема, а також швидкі темпи цього поступу [2].

Загальновідомо, що головним завданням, яке повинен виконувати ринок цінних паперів, є, насамперед, забезпечення умов для залучення інвестицій. Тож обсяг залучених інвестицій в економіку України через інструменти фондового ринку у 2011 році сягнув 173,38 млрд грн, що більше майже у 2 рази ніж у 2010 році (2010 — 92,91 млрд грн, 2009 — 137,10 млрд грн).

Економічне зростання України 2010–2011 років, за статистичними даними, свідчить про утвердження нової якості зростання, пов'язаної з розширенням внутрішнього ринку і початком інтенсивного оновлення основних виробничих фондів, відчутним зростанням інвестиційного попиту. У 2011 році доходи нефінансових корпорацій зростали з випередженням до динаміки ВВП, що зумовило відчутне зростання інвестицій в основний капітал. Станом на початок 2012 року загальний обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну склав 49,4 млрд дол США, що на 4,6 млрд дол США більше ніж на початок 2011 року. Структура іноземного інвестування у 2010–2011 рр. Порівняно з попередніми роками дещо змінилась у напрямі зростання частки промисловості та будівництва [4]. Однак, рейтинг України у Глобальному індексі конкурентоспроможності свідчить про недостатній рівень інноваційної активності підприємств та організацій. Однією з проблем інноваційного розвитку залишається недостатній рівень державного впливу на розвиток в Україні інноваційної діяльності, невідповідність існуючої системи органів державного управління моделі інноваційного розвитку економіки, а також низький рівень використання інструментів та механізмів ринку цінних паперів для залучення фінансових ресурсів в економіку України.

У сучасній світовій фінансовій системі ринок цінних паперів відіграє значну роль, оскільки він є одночасно сегментом грошового ринку та ринку капіталів. До того ж, фондовий ринок може розглядатися як один з найефективніших механізмів регулювання переливу фінансових ресурсів за допомогою різних інструментів. Саме операції на відкритому ринку є основним інструментом грошово-кредитної політики для будь-якого центрального банку, незалежно від того, яка у нього ціль – рівень відсотка чи обсяг грошової пропозиції. Водночас існування ринку державних цінних паперів дає орієнтири для визначення рівня безризикової процентної ставки. Залучення коштів на фінансових ринках допомогою державних боргових зобов'язань є також загальновизнаним способом фінансування дефіциту державного бюджету.

Отже, чинники макроекономічного середовища здійснюють безпосередній вплив на економічну систему загалом і на ринок цінних паперів зокрема. Процеси реформування економіки в Україні супроводжують структурною перебудовою та розширенням можливостей фондового ринку. Значення останнього із розвитком ринкових відносин постійно зростає, оскільки збільшується попит на позичковий капітал, який не можуть покрити банківські кредити та фінансові ресурси держави. У ринковій економіці провідна роль у перерозподілі фінансових ресурсів належить ринку цінних паперів. Тому, можна стверджувати, що інвесторів, який здійснює операції з цінними паперами, потрібно враховувати вплив не лише інституційного середовища, а й макроекономічних чинників, що визначають розвиток ринку цінних паперів України, який в свою чергу впливає на рівень економічного зростання в країні.

Список використаних джерел:

1. Інформаційна довідка щодо соціальної політики протягом 2010–2012 років. Міністерство соціальної політики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://svyatoshin.kyiv-city.gov.ua/documents/socpolitika_2010-2012.pdf.
2. Місце України за Глобальним індексом конкурентоспроможності у 2012–2013 рр. Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uiniei.kiev.ua/viewpage.php?page_id=492.
3. Послання Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2012 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/poslannya2012-993d0.pdf>.
4. Україна в цифрах у 2011р. Статистичний збірник Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.oseu.edu.ua/docs/Ukraine%20u%20cifrah%20-%202011.pdf>.